

AZ ERDÉSZETI NEMESÍTÉS HELYZETE A GEMENCI ÁEVG TERÜLETÉN

TÓTH IMRE

Az erdő- és vadgazdaság területének zöme a Duna ártere, de 1 + 2 fél erdészete homok, 1 erdészete löszös dombvidék. Az ártér legfontosabb fafajai a nyár és a fűz, de jelentős még a kocsányos tölgy, szlavón kőrös, fekete dió és platán, valamint az újra megjelenő mezei szil, vénic szil. Nem volna gyomfa a zöldjuhar sem, ha hengers törzsű lehetne. A homok- és dombvidékünk szomszédainkkal azonos összetételű.

Elsősorban az ártéri fő fafajok minőségjavításával törődünk, abban mi vagyunk a legérdekeltebbek.

A fűz hazai nemesítésű, elismert fajtái, a 'bédai', 'csertai', 'pörbölyi', nevükben is a helyi munkát örökölték meg. A fehér-fűz-nemesítés részletes ismertetést érdemel, külön tanulmányban.

A nyárákról: a rongyosi feketenyár 1952. évi szelektálású, 3 klónú, *P. Italica* × *nigra* természetes fajtahibrid Bédáról, a Rongyos nevű homok talajhibás erdőrészből. Az ÓNY-nál igénytelenebb, a homokréteges ártéri talajt annál jobban kihasználja. 1976-ban azonban csak három év alatt gyógyuló fagy- és dotichiza-kárt szenvedett. Az ún. tolnai feketenyár egy ugyanakkor egészségesen maradt fáról lett begyűjtve, 1977-ben. Növekedési erélye csak közepes. A feketenyárok génmegőrző klónozása megkezdődött. A fehérnyárfélékben a sarjzattatás egyúttal génmegőrzés, mégis célul tűztük és elkezdtük a régebbi szelektálású, valamint az 1985 őszen a fűz-, nyárnemesítőknek bemutatott kiváló fehér- és szürkenyáregyedek és -csoportok klónozását is. Az ERTI szemerédi honosítású 'I 58/57'-je csak jó termőhelyen egészséges nálunk. Az 'OP' és 'I 214' ellenállóbbak nála.

ERTI-bejelentésű, de gemenci elszaporítású, az 'I 214'-nél értékesebb fát adó 'OP 229/b' anyatelepek anyaga. A fajtára *Kopeczky Ferenc* populétumértékelő cikke hívta fel a figyelmet, mely szerint meszes, szárazabb talajon az aszályos években e fajta túlszárnyalta az 'I 214'-et. Kérésre azonban nem tudott dugványt küldeni. A lenesi és panduri populétum 71. számú helyén álló törzsfákról ajánlotta fel az elszaporítást. 1969 tavaszán *Pettkó Sz. A.*-né és általam szedett dugványokról ez megtörtént. A keveredés kizárására először a hajósszentgyörgyi fenyős csemetekertben gyökerezettük, majd Bédára került a törzsanyletelepe, onnan terjedt el az egész országban. Pl. Derecskére 1977. II. 24-én is küldtünk 600 db gyökeres dugványt.

Gemenci honosítás az 'I 47/51' durva kérgű, ONY-habitusú és azzal közel azonos faminőségű fajta. Nedves iszaptalajokon nő jól, a homoktalaj hibáját megsínyli. Az ERTI-nemesítésű nemesnyárok közül a 'Pannónia' nyújt nagy reményeket.

Tölgyesek: tölgy magtermő állományaink nevelővágásait folyamatosan elvégeztük akkor is, mikor az ERTI-nek nem jutott kapacitása velük foglalkozni. Így szép, nagy koronájú, 10—12 m tőtávolságú, 38—40 m magas szlavón és hazai kocsányostölgy-állományunk is van.

Kőrisek: az ártéri helyi szlavónkőrösből és egy délebről származóból szintén 40 m magas magtermő állományunk van.

Akácból is van több, helyi szelektálású klón. Keresztesi akadémikus kiváló akácnesemítéséhez pedig a tolnai csemetekert egyik szélfogó erdősávja járult hozzá, melyhez az egylevelű akácról gyűjtött magot Partos Gyula küldte 1950 tavaszán Tolnára, itt a csemetéket megnevelve, 1951 tavaszán erdősáv létesült belőlük. Később ezek anyagát dr. Papp László szállította dr. Keresztesinek.

Feketedió magtermő állományainkban célunk a nagykoronás, vastagodásban élenjáró egyedek válogatása.

Platánban egyelőre csak az egyenes, monopodiális törzs a cél.

Feketefenyőből erdőtelepítéseinkhez szeretnénk kevésbé csomós, egészséges, nemesített anyaghoz jutni.

Csert is szeretnénk fagylécmentes, szép, egészséges törzsűt kinemesíteni, ha a fehércser fajtaváltozattá vagy fajtvá válhatna.

Röviden ez az erdészeti nemesítés helyzete, és a már közkinccsé vált eredményeken felül, az elvárás az erdészeti nemesítéssel foglalkozó szakemberektől, intézményektől, a Gemenci Állami Erdő- és Vadgazdaságban.

1982 óta először nem növekedett a közepesen és erősen károsodott erdőállományok területe az NSZK-ban — állapítja meg a szövetségi minisztérium 1986. évi jelentése. A 7,4 millió ha-os erdőterületből így is 4 millió hektáron (52%) legyengült, vagy károsodott állományok találhatóak. Az elmúlt évben csak az enyhe károk mértéke növekedett valamelyest, a közepesen és erősen károsodott terület aránya 19% körül állapotodott meg.

Az egyes fafajok tekintetében változatosabb a kép. A fenyők esetében 1986-ban alig észleltek változást, míg a lombos fafajok helyzete tovább romlott. A lucfenyő állományok egészségi állapota nem változott ugyan, de a közepesen és erősen károsított területek (2—4 kárfokozat) 22%-os aránya továbbra is nagy gondokat okoz. Az erdeifenyő esetében már két éve a károsítás csökkenését tapasztalják, a 2—4 kárfokozatú állományok aránya jelenleg „csak” 14,5%. (Ez valószínű azzal magyarázható, hogy az erdeifenyőn kevesebb tűévjárat van, így hamarabb képes regenerálódni.) A jegenyefenyő változatlanul a legjobban károsodott fafaj. A 60 évesnél fiatalabb jegenyefenyvesekben valamelyes javulás tapasztalható, a 60 év feletti korosztályokban viszont a közepesen és erősen károsodott területek 61%-os arányát katasztrófálisnak kell minősíteni.

A tölgy kárterületek évek óta emelkednek: 1986-ra az összterület 61%-a már károsodást szenvedett, ezzel a tölgy a jegenyefenyő után a legveszélyeztetettebb fafaj. Majdnem ugyanezt a szintet érte el a bükk is (60%).

Az erdőkárok elsősorban a 60 év feletti állományokat sújtják. Míg a fiatalabb állományok „alig” egyharmada károsodott, a 60 év felettiéknél ez az arány eléri a kétharmadot. A jegenyefenyő esetében 60 év felett gyakorlatilag nincs már egészséges fa!

A károk regionális elhelyezkedését tekintve változatlanul fennáll, hogy míg Észak-Németország aránylag gyengén károsodott, a déli tartományokban (Bajorország, Baden-Württemberg) a legsúlyosabb a helyzet. Legerősebben szenvednek a városközelj és hegyvidéki erdőterületek. A Feketeerdőben, a Bajor-Alpokban, továbbá az NDK-val és Csehszlovákiával határos hegyvidékeken a közepes és erősen károsodott állományok aránya (valamennyi fafajra összesítve) eléri, illetve meghaladja a 40 százalékot.

(Allg. Forstzeitschrift, 1986. 51/52. ref. dr. Mátyás Csaba)